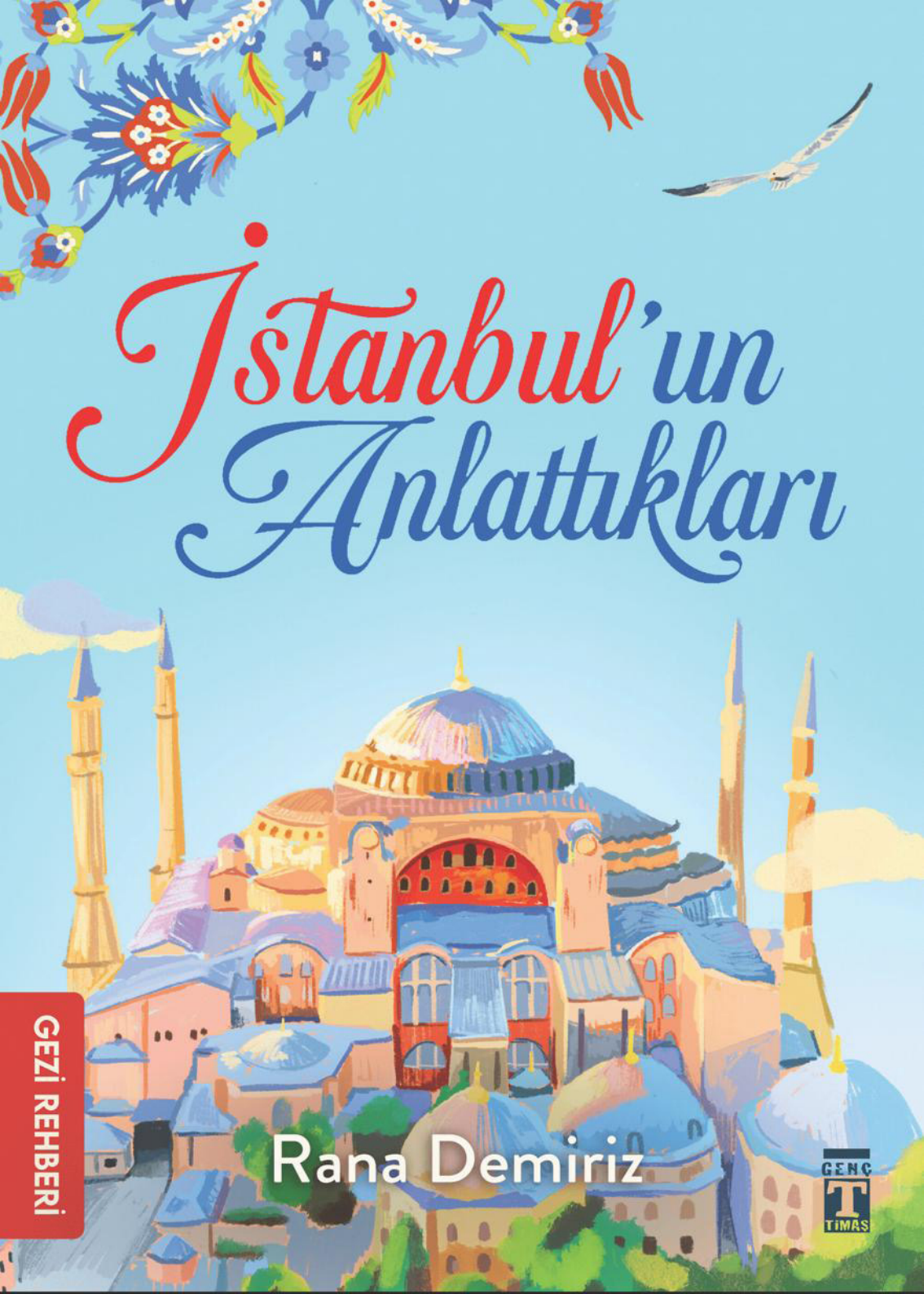

Istanbul'un Anlattıkları

Rana Demiriz

GEZİ REHBERİ

GENÇ
T
TIMAS

ÖN SÖZ

Dünyanın gözünün nuru bu şehir. Merak ediyorsunuz, değil mi? İz bırakanları, hikâyeleri, efsaneleri, lezzetleri, mutlulukları ve hüznüleri ile sokak sokak bu güzel şehri...

Benim merak etmemekten başka bir seçeneğim yoktu. Ailem dört yüz yıldır bu şehirde yaşıyor. İstanbul'un eski hâline dair, belki de seksen yıl öncesi, hatta daha eski hikâyeleri ve fotoğraflarıyla büyüdüm. Doğduğum şehre, ailemin ve köklerimin olduğu bu şehrin her bir köşesine ayrı ayrı hayranım ve bağlıyım.

Beni Sanat Tarihi okumaya iten de bu şehir, kitaplarıma esin kaynağı olan da. Dikkatli okurlarım fark eder romanlarımda İstanbul hayranlığımın beni beslediğini...

Topkapı Sarayı ve Ayasofya'da çalıştığım zamanlarda gördüklerimden, çok kıymetli hocalarımdan öğrendiğim tarih kitaplarının yazmadığı şehir hafızasındaki hikâyelerden, her dakika orada geçirdiğim değerli zaman ile kapalı kapılar ardında özümseyerek yaşadığım tarihten o kadar etkilendim ki... Zihnimde dinmeyen kurgular ile gözümde canlandırmak hayali arasında yazdığım

romanlarımdan sonra İstanbul'a giriş niteliğinde bir gezi rehberi ile sevgili okurlarıma İstanbul gezilerinde eşlik etmeyi istedim. Romanlarım aracılığıyla çıktığımız yolculuklar, profesyonel tur rehberliğim esnasında gezdirdiğim çok değerli misafirler gibi sevgili okurlarımı da bu sefer İstanbul'un bilinmeyenlerinde, bir martının kanadında, bir simidin susamında, bir tarihin tozlu sayfasında yolculuğa çıkarmayı amaçladım. Elbette İstanbul gezmekle bitmez.Yüzlerce farklı rotada, sokak sokak tadı çıkarılarak gezilecek onlarca semt rotası da mevcut;Yeniköy, Kadıköy, Florya, Beykoz... Üzerine ciltlerce kitaplar, ansiklopediler yazılmış bu şehre dair sizlere sunmak istediğim çalışma, en genel ve yalın haliyle, özellikle de romanlarımı keyifle okuyan ve henüz yeni yeni gezmeye başlayan gençlerimize ve İstanbul'u ilk kez keşfedecek gezginlere İstanbul'u anlatmak. Bu yüzden biraz daha genel rotalar üzerine yoğunlaştığımı belirtmek isterim.

İstanbul'u gezerken yararlanmanızı umduğum bu kitap ile yapmak istediğim, yanınızda seyahat etmek, sizlere İstanbul'u kendi gözümden anlatmak, her adımınızda ve her keşfinizde sizinle beraber olmak; anlatmaya kelimelerin yetmeyeceği, kütüphaneler dolusu kitapların yazıldığı bu kadim şehir için hazırlamış olduğum naçizane bir girizgâh niteliğindeki bu kitap ile sizlerin dünyasına misafir olup, bu güzel şehri gezerken yol arkadaşlığı ile rehberlik yapabilmek.

Ve şimdi yolculuğumuz başlıyor...

İSTANBUL

İstanbul'un Tarihi ve Kuruluş Efsaneleri

Çağlar boyu herkesin gözdesi olan İstanbul'umuzun kuruluşu milattan önce dört yüz bin yıl öncesine kadar gidiyor. İstanbul'da Eski Taş Devri'nden (Paleolitik) itibaren insan yerleşimlerinin olduğunu Başakşehir'de bulunan ve dünyanın en eski yerleşimlerinden biri olan Yarımburgaz Mağarası'ndan görebiliyoruz. Hepimizi heyecanlandıran ve Cilalı Taş Devri'nden (Neolitik) dâhil olmak üzere her devirden çok kıymetli birtakım buluntular çıkan Yenikapı Marmaray kazılarıyla, aynı zamanda Fikirtepe ve Dudullu'daki birtakım buluntular ile de İstanbul'da yerleşimin çok eskilere dayandığını görmüş olduk.

Taş Devri'nden beri insanların yaşadığı böylesine büyümlü bir şehrin çeşitli kuruluş efsaneleri de var. Elbette, pek çok mitolojik hikâyede olduğu gibi, burada da aşına olduğumuz Zeus başrolde. Hikâyeye göre Zeus, kralın kızı İo'ya âşık olur. Onu kıskanan eşi Hera kızın peşine düşünce, İo'yu korumak isteyen Zeus onu beyaz bir ineğe çevirir. Zeus'un ineğe ulaşmasını engellemek için türlü mücadeleler veren Hera, en sonunda başına bir sinek musallat eder. Zavallı İo, sinekten kurtulmak için Boğaz'ın bir kıyısından karşı kıyısına yüzer.

Bu yüzden de Boğaz'ın ismi Yunancada İnek Geçidi anlamına gelen Bosforus olarak anılmaya başlanır.

Bugünkü Kâğıthane ve Alibeyköy bölgesine kaçan İo, burada Zeus'un kızı Keroessa'yı doğurur. Bu bölgede su perileri tarafından büyütülen Keroessa sebebiyle, bölge zamanla Yunanca “boynuz” anlamına gelen “Keras” ismiyle anılır. Biz günümüzde, Arapça “körfez” anlamına gelen Haliç ismiyle adlandırıyoruz bu bölgeyi. Fakat hâlâ “Altın Boynuz” olarak da biliniyor. İşte bu anlama gelen “Hrisokeras” ismini almasının sebebi, bazı tarihçilere göre Keras'ın yukarıda anlattığım mitolojik hikâyesi; bazılarına göreyse coğrafi şeklinin doğal bir boynuz şeklinde olması. Kimileriye denizin içerisinde bol balık bulunması ve etrafında verimli toprakların olmasıyla bereket sembolü olan boynuz ve altın isminin kullanılmış olabileceğini de belirtiyor...

İstanbul'un kuruluşunun mitolojik hikâyesi Haliç'te bitmiyor; tam tersine Haliç'te başlıyor. Keroessa ismindeki bu kız, deniz tanrısı Poseidon'un Byzas ismindeki oğlunu burada doğurur. Daha sonra bu kahraman, Byzantion ismindeki ilk kenti bugünkü Sarayburnu bölgesinde kuracaktır.

Yaygın olan bir diğer rivayete göre, Megara kolonilerinin kralı olan Byzas, Yunanistan'daki meşhur Delphi tapınağında bir kâhine danışır. Kâhin, ona şehrini “körler ülkesinin karşısına” kurmasını söyler. Bugünkü Kadıköy'e (Khalkedon) gelen Byzas, Sarayburnu'nun güzelliğini görmeyip buraya yerleşmeyi tercih eden kolonilere “kör” diyerek, “Körler kenti” anlamına

gelen Khalkedon ismini verir. Kendisi de kenti Sarayburnu bölgesine kurar.

Tarihsel olarak, İstanbul'daki ilk kentsel yerleşim milattan önce 685'te, Megara'dan gelenlerin kurduğu bir Yunan kolonisi olarak, gerçekten de bugünkü Sarayburnu bölgesinde kurulmuş; milattan önce 667'de Kral Byzas'ın Byzantion ismini verdiği şehri kurmasıyla Romalılar gelene kadar da şehir bu isimle anılmış. Milattan sonra 330'da Doğu Roma'nın başkenti olmasıyla beraber önce Nova Roma, ardından şehri kuran Konstantin'in ölümüyle de Konstantinopolis ismiyle anılır olmuş.

İstanbul isminin kökeni ile ilgili farklı görüşler var. İslambol'dan türediği düşünülse de milattan sonra ikinci yüzyıldan kalma kaynaklarda bile İstanbul (Yunanca “şehir içi” anlamına gelen *eis tin polin* tamamlamasından türeyerek) olarak ismin yer alması ve şehir Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedilmeden önce bile *Danişmendname* gibi Türkçe kaynaklarda da İstanbul ismiyle geçiyor. Fetihden sonra Dersaadet, İstanbul ve Konstantiniyye gibi isimlerle anılmış ve Latin harflerinin kabulüyle tamamen İstanbul kullanılmaya başlanmış. Osmanlı'da bir dönemden sonra Stanbol kelimesi evrilerek İslambol olarak kullanılmış. Mesela Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde hem Konstantinniye hem de zaman zaman İslambol isimleri kullanılmış. Yani hem kaynaklarda hem de halk arasında çeşitli isimleri olmuş hep.

İstanbul'un kuruluş efsaneleri bu kadarla sınırlı değil. Evliya Çelebi ve Oruç Bey gibi kaynakların anlattığı başka efsane-

ler de var. Bunlardan biri Hazreti Süleyman ile ilgili. Küçük farklılıklarla beraber hikâye genel hatları ile şöyle: Hazreti Süleyman, kendi dinini kabul etmeyen Ferenduz isimli bir adanın kralı olan Sidon ile savaşıır ve kazanır, Sidon'un kızı Alina'yı kendine eş olarak alır. Alina'nın "dünyanın en güzel yerinde bir saray" istemesi üzerine, bugünkü Sarayburnu bölgesini bulup üzerine "Temaşalık" isminde bir köşk yaptırır ve böylece şehir kurulmuş olur.

Yine aynı kaynaklarda geçen bir diğer isim ise, dünyayı yönettiğine inanılan bir başka efsanevi hükümdar Yanko bin Madyan'ın şehri kurduğu yönünde. Kimisi Hazreti Süleyman'dan sonra İstanbul'a hükmettiğini söylerken, kimisi de Hazreti Süleyman'ın yaptırdığı Mescid-i Aksa'yı görüp kendisinin de bu şehri kurduğunu anlatır. Özellikle *Solakzade Tarihi*'nde uzun ve detaylıca anlatılan hikâyeye göre Madyan oğlu Yanko, bir gece rüyasında Sarayburnu'nda olduğunu görür ve uyanınca buranın bulunmasını ister. Şehir, vezirleri tarafından bulunur ve uzun uğraşlar ile şehir kurulur. Yanko, şehre dünyanın dört bir yanından mimarlar getirterek hamamlar, binalar, kiliseler, dikili taşlar ve şehrin ihtiyaçları için birbirinden ilginç tılsımlar yaptırır.

Bu hikâyeler her kaynakta biraz farklı şekilde ele alınarak yüzlerce yıl boyunca yazılmış, okuması her zaman keyif verici ve eğlenceli olmuştur. İstanbul'un kuruluş hikâyeleri gibi, her köşesi, her yapısı ve her semti bunun gibi yüzlerce hikâye ile dolu. Mesela Aydos Kalesi'ni fetheden Abdurrahman Gazi'nin, kalede yaşayan prensesin saçlarını uzatarak onu ve askerleri

içeri almasıyla kalenin fethedilmesi gibi... Elbette kuruluş hikâyelerinde gördüğümüz tıpkı bu Osmanlı'nın Rapunzel hikâyesi gibi, ya da Kız Kulesi hikâyesi gibi her bir rivayetin çeşitli varyasyonları var. Ama bu çeşitlilik zaten bu şehrin tarihini daha da zenginleştirmiyor mu?

Hikâyeleri bir kenara koyup insanlara ve yaşayışlarına bacakacak olursak, Evliya Çelebi'nin anlattığı, on yedinci yüzyılın kozmopolit İstanbul'u, her milletten binlerce insanın bir araya geldiği bir İstanbul değil mi? Bir tarafta Galata'daki İtalyanlar ve Fransızlar, bir tarafta özellikle Kâğıthane bölgesini çok seven Acem, Arap, Hint ve Afrika kökenliler... Bu zenginlik ile İstanbul'u okuyarak gezmek her zaman daha cazip oldu. İstanbul'u yürümeye başlamadan önce bir parkta, bir vapurda, Boğaz'ı gören bir bankta ya da bir ağaç altında İstanbul'u okumak tavsiyesi ile gezimize başlayalım.